

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

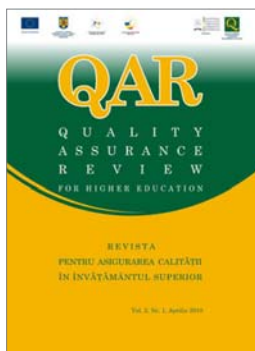
Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
TINERETULUI
ȘI SPORTULUI
OPOSDRU

AGENȚIA ROMÂNĂ
DE ASIGURARE A
CALITĂȚII ÎN
ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR

Quality Assurance Review for Higher Education

După 5 ani de implementare a procesului de la Bologna. Perspective ale învățământului superior românesc din perspectiva studenților

Alina C. Gavra, Daniela Alexe, Irina Drexler

Quality Assurance Review, Vol. 2, Nr. 1, Aprilie 2010, p. 15 – 21

Publicat de: Consiliul Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior - ARACIS

Locul publicării: București, România

Tipul publicației: tipărit, online

Quality Assurance Review este editată în cadrul proiectului „Asigurarea calității în învățământul superior din România în context european. Dezvoltarea managementului calității academice la nivel de sistem și instituțional”, Contract POSDRU/2/1.2/S/1, cod proiect 3933.

Pentru a reproduce un text din revistă este necesar acordul scris al colegiului de redacție al revistei Quality Assurance Review.

Răspunderea pentru textele scrise aparține autorilor.

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Investește în
OAMENI

După 5 ani de implementare a procesului de la Bologna. Perspective ale învățământului superior românesc din perspectiva studenților

After 5 years of Bologna implementation. Perspectives through students' eyes for the Romanian higher education

Alina C. Gavra *Universitatea de Vest Timișoara*
alina_edu@anosr.ro

Daniela Alexe *Academia de Studii Economice București*
daniela@anosr.ro

Irina Drexler *Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca*
irina_edu@anosr.ro

Rezumat: *Atât la nivel european, cât și la nivel național, este vizibil faptul că în cei 10 ani de implementare a Procesului Bologna au fost făcute eforturi serioase în a reforma sistemele naționale de învățământ superior, eforturi în care spiritul critic și implicarea studenților au reprezentat un factor esențial. Pe de altă parte însă, trebuie să existe o conștientizare a faptului că multe dintre direcțiile stabilite inițial, fie sunt implementate parțial, fie nu au fost abordate în multe dintre contextele naționale. Acest articol își propune să furnizeze o analiză de ansamblu, din perspectiva studenților, în ceea ce privește stadiul implementării principalelor direcții de acțiune ale procesului Bologna în România.*

Cuvinte cheie: *Procesul Bologna, dimensiune socială, mobilitate, învățământ centrat pe student*

Abstract: *Both at national and European level, it is clear the fact that in ten years of Bologna Process implementation, there have been serious efforts in reforming national Higher Education Systems. In these efforts, the critical spirit of students and their active participation represent key factors. On the other side, it is necessary to be aware of the fact that many of the action lines initially established are only partially implemented or they have never been approached to the national contexts. This article proposes a general analysis through student's eye regarding the implementation status of the main Bologna action lines in Romania.*

Keywords: *Bologna Process, social dimension, mobility, student centered learning.*

Zi de zi încercăm să aducem îmbunătățiri în sfera învățământului superior. Întrebările importante însă sunt: unde ne aflăm? Prin ce se caracterizează mediul academic românesc din ziua de astăzi? Unde ne îndreptăm?

Fără dar sau poate, sintagma „Procesul Bologna“ este adesea invocată atunci când vorbim despre învățământ superior. Procesul Bologna a luat numele Declarației de la Bologna, act semnat în orașul italian cu același nume în 19 iunie 1999, de către miniștrii responsabili de învățământul superior din 30 de țări europene¹. Astăzi, Procesul Bologna reunește 47 de țări, toate acestea făcând parte și din Convenția Culturală Europeană și dedicate aceluiași obiective ale Spațiului European al

¹ Declarația de la Bologna, 1999

Învățământului Superior. O caracteristică importantă a Procesului, este faptul că sunt implicate: Comisia Europeană, Consiliul Europei, UNESCO-CEPES, alături de reprezentanți ai instituțiilor de învățământ superior (EUA), studenți (ESU) și agenții de asigurare a calității (ENQA)².

Recent, în data de 12 martie 2010, la 10 ani de la semnarea Declarației de la Bologna, cei 47 de Miniștrii semnatari până în momentul actual, au adoptat declarația de la Budapesta și Viena, lansând oficial acel Spațiu European al Învățământului Superior³.

În România, Procesul Bologna a fost implementat începând din anul 2005, cu toate acestea gradul, de implementare cu succes a liniilor procesului este discutabil.

Dintre liniile de acțiune ale Procesului Bologna o însemnătate aparte o are dimensiunea socială a învățământului superior. În majoritatea documentelor din domeniu, educația este descrisă ca fiind un drept, un bun public și o responsabilitate publică, cu toate acestea măsura în care învățământul superior românesc poate fi declarat un bun și o responsabilitate publică nu este deplină.

Dimensiunea Socială a fost introdusă ca o categorie separată a Procesului Bologna la întâlnirea Ministerială de la Praga din anul 2001. Dimensiunea Socială a Spațiului European al învățământului superior, urmărește egalitatea de șanse în termeni de: acces la sistemul de învățământ superior, participarea și finalizarea cu succes a studiilor, monitorizarea condițiilor în care se studiază, existența serviciilor de orientare și consiliere, participarea studenților în învățământul superior. Aceasta implică, de asemenea, egalitatea de șanse în mobilitate, atunci când este vorba de portabilitate, de sprijin financiar și, în speță, înlăturarea barierelor de orice fel. Spațiul European al Învățământului Superior promovează calitatea în educație pentru toți studenții, calitate bazată pe posibilitatea de a învăța, și nu de a plăti pentru cunoștințele acumulate.

Conform studiului realizat de ANOSR (2009) cu privire la implementarea Procesului Bologna în România, studenții consideră că alături de Ministerul Educației Cercetării, Tineretului și Sportului ca principal responsabil de implementarea politicilor educaționale, federațiile naționale studențești trebuie să participe în egală măsură cu instituțiile de învățământ superior, de implementarea și mai ales, monitorizarea sistemului Bologna în România. Alături de federațiile studențești și universități, Guvernul trebuie să dezvolte o politică de implicare în acest domeniu⁴.

Când vorbim de accesul în învățământul superior, același studiu relevă faptul că grupurile sociale cu cele mai mari probleme referitoare la accesul în cadrul instituțiilor de învățământ superior sunt persoanele cu dizabilități și studenții cu venituri reduse. O astfel de evaluare poate sta la baza unor programe sociale ce ar facilita accesul persoanelor cu nevoi speciale și ar avea ca efect integrarea lor în societate. O serie de politici în domeniul social sunt implementate odată cu Legea Învățământului din 1995 și actualizată ulterior, însă în ultimii ani nu au fost identificate politici coerente în acest sens.

Conform aceluiași studiu realizat de ANOSR (2009), principalul motiv pentru care studenții abandonează studiile superioare sunt veniturile scăzute ale acestora. Mai exact, în 71% din universitățile românești problemele financiare ale studenților sunt un prim factor al renunțării la studii.

În momentul de față, când vorbim de dimensiunea socială a învățământului superior, vorbim și de acordarea de stimulente, precum și de asigurarea unor condiții de viață propice unui învățământ de calitate. În acest sens, în universitățile din România există un număr de astfel de facilități. Astfel, avem burse sociale, burse de studiu și burse de merit acordate studenților, dar și burse private, prevăzute și în metodologiile anexe la Legea Învățământului. Cu toate acestea, doar în doar 10% din universități studenții știu de existența burselor din mediul privat, iar bursele pentru studenții din mediul rural sunt practic inexistente. Mai mult, deși statul acordă burse studențești, acestea nu au nici o coerență în soluționarea problemelor existente, în sensul că nu reușesc nici să acopere necesarul de masă și cazare al studenților cu venituri reduse, nici să stimuleze excelența datorită valorii mici a burselor.

În ceea ce privește serviciile sociale puse la dispoziția studenților din România, putem observa cu ușurință existența căminelor în toate centrele universitare și existența reducerilor pe transportul

² Conform site-ului oficial al Procesului Bologna www.ond.vlaanderen.be

³ Raport Întâlnire Ministerială Budapesta – Viena, 2010

⁴ ANOSR, Raport: Implementarea Procesului Bologna în România: Perspectiva studenților (2009). Pp. 18.

feroviar, conform reglementărilor din Legea Învățământului. Problemele cele mai evidențiate sunt cele legate de centrele de consiliere și orientare în carieră, care, deși sunt obligatorii, conform ordinului ministrului 3235 din 2004, fie încă nu au fost implementate în toate universitățile din România fie funcționează defectuos.

Urmând o serie de principii care reies din declarațiile și comunicatele ministeriale de până acum, Procesul Bologna a fost gândit ca o reformă în domeniul academic, ce își propune să adapteze viziunea sistemelor naționale de învățământ superior din țările semnatare ale Declarației de la Bologna în vederea conturării Spațiului European al Învățământului Superior. Pe lângă dimensiunea socială menționată anterior, mobilitatea internațională a cadrelor didactice și a studenților este un alt principiu ce guvernează reforma pusă în 1999.

„Promovarea mobilității prin depășirea obstacolelor în ceea ce privește libera circulație”⁵ este principiul iterat în 1999 care stă la baza dezvoltării acestei direcții, iar în 2001 miniștrii au reafirmat necesitatea de a continua promovarea mobilității pentru a permite studenților și cadrelor didactice să profite de diversitatea culturilor și a limbilor, și de varietatea sistemelor universitare⁶. Această viziune a fost completată în 2007, mobilitatea fiind privită, în plus, ca „oportunitate de dezvoltare personală și de cooperare internațională între indivizi sau instituții, contribuind la îmbunătățirea calității în învățământul superior” (o preocupare constantă a miniștrilor educației din țările semnatare ale Declarației, preocupare transpusă sub forma unei linii de acțiune) și „oferind direcții în cercetare, conturându-se treptat dimensiunea europeană” a Învățământului Superior.

„Deși o țară permisivă având în vedere nivelul foarte scăzut al veniturilor naționale, România nu se poate lăuda cu un statut de performer puternic în ceea ce privește mobilitatea studenților”, se arată într-un studiu întreprins de studenți la nivel european la finalul anului 2008⁷. Cu toate că rata mobilităților studențești crește, ea rămâne încă foarte scăzută. Acest nivel scăzut de participare la mobilități internaționale poate fi pus în relație cu o serie de probleme evidențiate la nivel național de reprezentanții studenților din organizațiile studențești. În ceea ce privește mobilitatea corpului academic, România pare că stă mai bine la acest capitol, se arată în același studiu, deși concluzii nu au putut fi trase în acest document, datorită insuficienței informațiilor disponibile.

Concluziile rezultate în urma Ediției a III-a a Forumului Organizațiilor Studențești din România din februarie 2009 de la Cluj-Napoca relevă că „această linie de acțiune (mobilitatea) a fost implementată deficitar, rezultatele fiind nesatisfăcătoare din punctul de vedere al studenților”. Chestionarele aplicate relevă faptul că programul de mobilități externe nu este suficient de bine dezvoltat. În ceea ce privește mobilitatea internă, ca ramură a mobilității în general, aceasta nu este încurajată, fiind aproape inexistentă – arată același raport, o realitate pe care ANOSR o consideră inadmisibilă în contextul în care se dorește alinierea sistemului educațional românesc la cerințele exprimate la nivel european.

Principalele provocări pentru un student ce își dorește să studieze un semestru sau două într-o țară parteneră în cadrul acțiunii Erasmus sunt legate de stimulentele financiare, inclusiv creditele și subvențiile portabile pentru studenți, aspectul financiar devenind adesea unul din criteriile neoficiale în cadrul procesului de selecție. Pe lângă acest aspect deloc de neglijat, intervine problema recunoașterii competențelor obținute în străinătate la momentul întoarcerii studentului în țară, în proporție de 38% din studenții întâmpinând probleme la recunoașterea și echivalarea creditelor obținute în cadrul programului de mobilitate⁸. Este alarmant faptul că, în 14% din universități numărul studenților care trebuie să susțină la întoarcere examene din perioada petrecută în străinătate se situează între 80 – 100%, fapt ce indică o incompatibilitate între programele de studiu în universitățile/facultățile cu același profil.

⁵ Declarația de la Bologna (1999)

⁶ Communiqué of the Meeting of European Ministers in Charge of Higher Education, Praga, 2001

⁷ Connor Cradden on behalf of Education International & European Students' Union (December 2008), Mobility Barometer. An Assessment of the Mobility of Academic Staff and Students in Europe. Pg. 65 – 66.

⁸ ANOSR Raport: Implementarea Procesului Bologna în România: Perspectiva studenților (2009). Pp. 23.

În acest context, este recomandată creșterea numărului de mobilități externe și interne (luându-se în calcul și avantajele financiare implicate în cazul celei din urmă), dezvoltarea de strategii la nivel de universitate pentru atragerea studenților străini, precum și de a oferi facilități acestora odată ajunși la studiu în România (cursuri de limba română, cursuri în limba engleză, consiliere etc.), informarea mai eficientă a studenților cu privire la posibilitățile de a accesa o mobilitate (prin implicarea organizațiilor studențești), racordarea programei de studiu la cele ce funcționează în universitățile cu care se încheie acorduri de mobilitate externă/internă, înființarea la nivelul universităților de departamente care să fie specializate pe mobilitate, în egală măsură și a corpului academic, realizarea de proiecte menite să sprijine financiar studenții. Venind în sprijinul promovării programelor de mobilități, similar proiectului ESU și Education International "Let's Go! Make Mobility a Possibility", în august 2008 ANOSR a realizat dezbateră „Mobilitatea studenților”, în toamna aceluiași an concretizându-se prima mobilitate internă din România.

Urmărind nevoile studenților, învățământul centrat pe student, se constituie ca un reper pentru Învățământul Superior. Acest termen înglobează conceptul de alegere la care studentul are dreptul în ceea ce privește educația sa, pornind de la rezultatul învățării care se dorește a fi obținut în funcție de interesele și abilitățile personale, o participare activă a studentului, prin implicarea directă în procesul de învățare (la nivel de parteneriat în luarea deciziilor), precum și schimbarea relației dintre profesor și student într-una de colaborare, în care puterea este împărțită în mod egal între cei doi⁹. Învățământul centrat pe student nu este un concept nou: prima dată a fost utilizat în 1905 de Hayward, apoi de Dewey în 1956, iar Carl Rogers, fondatorul consilierii centrată pe client, a asociat acest concept cu educația, ajungându-se la învățământul centrat pe student. Acesta se răsfrânge asupra mai multor domenii, precum mobilitate, asigurarea calității, dimensiune socială, cadru al calificărilor, învățare pe tot parcursul vieții, trasând linia directoare a implementării Procesului Bologna la nivel european până în 2020¹⁰.

În prezent, învățământul românesc abordează mai mult la nivel teoretic și formal un învățământ centrat pe student. Așa cum reiese din studiile făcute la nivel internațional¹¹, tendința generală este de a se acorda o mai mare importanță acestei linii de acțiune a Procesului Bologna în viitor¹². Metodele de predare tradiționale, prin care se pune accentul pe conținutul predat de profesor, viziunea conform căreia mintea studentului este ca un vas gol ce trebuie umplut cu informație, relația dintre profesor-student prioritizată în baza distincției expert/novice (atât la nivelul sălii de curs, cât și în cadrul formal al participării reale la luarea deciziilor), evaluarea de tip sumativ a cunoștințelor dobândite, prelegerile ce urmăresc acoperirea materiei planificate, lipsa unui feedback constant din partea studentului și a profesorului, precum și curriculum-ul neadaptat nevoilor, intereselor și abilităților personale ale acestuia sunt exemple de cum se desfășoară în prezent învățământul în universitățile din România.

Universitățile românești par a fi gândite a fi centre de informare, nu de formare. Lipsa unei viziuni de ansamblu asupra direcției pe care învățământul românesc ar trebui să o urmeze, fapt ce se concretizează în reticență la inovare, face ca universitățile să avanseze lent în direcția unui învățământ centrat pe student. Trebuie asumat faptul că bifarea pe hârtie a existenței unor centre de consiliere și orientare în carieră, a unor baze materiale pentru activități educaționale, culturale și sportive, adoptarea Sistemului de Credite de Acumulare și de Transfer, crearea unui regulament privind tutoratul sunt doar premise ale dezvoltării învățământului centrat pe student, nicidecum garanția atingerii acestuia. În plus, se impune flexibilizarea programelor de studiu, precum și adaptarea acestora la cerințele societății, pentru a spori într-adevăr atractivitatea învățământului superior românesc și pentru a oferi totodată studentului șansa reală de a-și alege și forma un traseu academic personalizat în acord cu interesele și abilitățile sale.

⁹ Student-Centered Learning: What Does It Mean for Students and Lecturers?, University College Dublin, 2005

¹⁰ Policy Paper ESU: "Towards 2020: A Student-Centered Bologna Process"

¹¹ Educația/Învățământul Centrat pe Student – Direcții strategice, Universitatea București, 2006

¹² Universities in the Era of Student Centered Learning – University of Luxembourg, Liġia Deca, Oct. 2009

Beneficiile învățământului centrat pe student sunt incontestabile, iar printre acestea se numără: participarea activă în procesul de învățare („a învăța făcând“) și de luare a deciziilor, climat de încredere, în care curiozitatea și dorința de a învăța sunt încurajate, descoperirile personale făcute de studenți în procesul de învățare încurajând învățarea continuă, încredere și stimă de sine mai mare, responsabilizarea studentului în ceea ce privește propria evoluție academică, respect reciproc în relația profesor-student, încurajarea studenților mai timizi, prin contactul online, de a-și aduce contribuția la discuțiile inițiate de profesor și/sau studenți, învățarea a ceea ce este relevant pentru student într-o manieră potrivită stilului său de învățare, în vederea unei dezvoltări multidimensionale a studentului care să includă, pe lângă competențele profesionale, și abilități transversale precum: lucru în echipă, scriere de proiect, argumentare, auto-motivare, leadership, comunicare, necesare în egală măsură pentru integrarea în societate¹³. După cum se vede, o listă lungă de beneficii!

Asigurarea calității a fost și este în prim-planul Procesului Bologna începând de la Conferința Ministerială de la Berlin și comunicatul aferent acesteia, când problema a fost inclusă în capul listei de priorități intermediare ale anului 2005.

Cu ocazia Întâlnirii Ministeriale de la Bergen din 2005, sunt adoptate Liniile Directoare și Standardele Europene în Asigurarea Calității (European Standards and Guidelines for Quality Assurance – ESG), care vor oferi un cadru de referință comun țărilor din Spațiul European al Învățământului Superior în ceea ce privește asigurarea calității. Din acel moment, multe țări au aplicat și urmat ESG, introducând reforme semnificative în sistemele naționale de asigurare a calității, deși principiile de baza ale ESG nu au fost întru-totul corect implementate. În 2007, miniștrii care s-au întâlnit la Londra au luat la cunoștință progresul obținut și au sprijinit crearea Registrului European al Agențiilor de Asigurare a Calității (EQAR - European Quality Assurance Register), stimulând în același timp un nivel sporit al participării studenților¹⁴.

Agencia Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS) a fost înscrisă în EQAR începând din anul 2009, devenind în același an membru cu drepturi depline în Asociația Europeană a Agențiilor de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ENQA), ARACIS demonstrând o compliance substanțială cu ESG în activitatea desfășurată¹⁵.

În linii mari, procesului de asigurare a calității în mediul academic românesc îi pot fi aduse o serie de îmbunătățiri, însă asigurarea calității în Învățământul Superior românesc ca întreg înregistrează feedback-uri pozitive, fiind unul dintre cei 12 indicatori ce măsoară gradul de implementare a procesului Bologna ce a fost îndeplinit în mare măsură¹⁶. Printre cele mai importante îmbunătățiri aduse acestei sfere s-ar număra promovarea unei culturi a calității în fiecare dintre instituțiile de Învățământ Superior românesc, materializate prin procese de evaluare și asigurare interne a calității.

Pentru atingerea dezideratului ca învățământul superior să fie centrat pe student, rolul studentului trebuie conștientizat și asumat de toate părțile implicate în procesul educațional, pornind de la nivel micro, din sala de curs, până la nivel macro, la nivelul instituțiilor executive naționale și internaționale. Așa cum s-a convenit la Praga¹⁷, „studentul trebuie perceput și recunoscut ca membru cu drepturi depline al comunității academice“, cu atât mai mult cu cât masa studentescă reprezintă peste 80% din totalul comunității universitare. Ceea ce noi, studenții, ne propunem să insuflăm partenerilor noștri educaționali este viziunea noastră comună asupra politicilor educaționale care ne vizează în mod direct și de a ne face auziți, în mod real, în ceea ce privește nemulțumirile și ideile de îmbunătățire a relației pe care noi le avem. Pentru a ajunge însă ca aceste idei să fie transmise și recepționate cu succes, parteneriatul trebuie înțeles, acceptat și aplicat de către toți cei implicați, la toate nivelurile.

¹³ Towards 2020: A Student-Centered Bologna Process, European Students' Union, Dec. 2008.

¹⁴ Bologna with Student Eyes, Europeans' Student Union, 2009

¹⁵ Raport de evaluare al ARACIS pentru obținerea dreptului de membru a ENQA, 2009

¹⁶ Bologna Process Stocktaking Report , 2009

¹⁷ Communiqué of the Meeting of European Ministers in Charge of Higher Education, Praga, 2001

Pornind de jos în sus, parteneriatul și colaborarea trebuie să înceapă din sala de curs, iar ANOSR se implică activ în a promova valorile, „marii profesori care ne inspiră”. Mergând la un nivel mai sus, colaborarea în ideea de parteneriat trebuie continuată pe plan local, la facultate și la universitate. Independența structurilor de reprezentare a studenților este o primă condiție pentru dezvoltarea comunicării reale a „neajunsurilor din sistem” în vederea eliminării acestora. Dacă privim și mai sus, parteneriatul trebuie continuat la nivel național, pornind de la aceeași premisă de încredere reciprocă în ceea ce privește interesul urmărit, de a reprezenta cu succes interesele studenților, acei 80% din comunitatea academică. Respectul pentru exprimarea opiniilor argumentate, încurajarea întâlnirilor directe, a schimbului de idei și expertiză, a împărtășirii inputului venit de la studenți – acestea trebuie să devină funcționale. Studenții își doresc o comunicare de fond cu reprezentanții actorilor centrali, în mod constant, întărirea relațiilor de colaborare în vederea atingerii dezideratului comun.

La nivel internațional, ANOSR, ca prima și singura federație națională recunoscută și reprezentată la nivel european, a făcut și continuă să facă toate demersurile pentru a se păstra ca lider de opinie studentească, de a prelua exemple de bună practică, de a învăța de la experți mondiali pentru ca, împărtășind aceste informații în țară, mișcarea studentească din România să se alăture celei europene, în conturarea Spațiului European al Învățământului Superior. Universitățile românești trebuie să susțină și să încurajeze implicarea studenților ca parteneri, iar această acțiune trebuie resimțită la toate nivelurile: de la profesor la student, la organizații studentești, de la actori centrali la ANOSR, de la forurile europene la ESU și înapoi către student.

În contextul în care în luna martie au fost sărbătorii 10 ani de implementare a procesului Bologna, ne aflăm în fața unei prime linii de final care ne arată stadiul implementării reformelor europene și ne provoacă la noi soluții și mecanisme de a atinge în mod real obiectivele stabilite inițial.

România trebuie să facă eforturi serioase în ceea ce înseamnă integrarea ei în Spațiul European al Învățământului Superior. În primul rând, un aspect esențial constă în înțelegerea reală a viziunii și argumentelor care stau în spatele linilor de acțiune Bologna. Atâta timp cât vom vorbi de asigurarea calității însă ne vom ascunde sub cuvinte frumoase în mii de pagini de rapoarte, vom vorbi de credite ECTS însă vom acorda credite în funcție de importanța materiei și a profesorului, vom promova învățământul centrat pe student însă vom înțelege prin aceasta schimbarea predării din manuale cu predarea de pe video-proiector sau ne vom lăuda cu cei 25% de reprezentare a studenților în senat și consilii însă nu vom beneficia în mod real de spiritul critic și independent al studenților, nu putem vorbi încă de o adevărată reformă a educației.

Societatea românească așteaptă de mult timp o reformă legislativă care să aducă cu adevărat o îmbunătățire a calității educației însă de fiecare dată, o nouă lege a educației s-a regăsit la intersecția diferitelor interese mai mult sau mai puțin legitime fără însă a avea în spate o coerență și o viziune integrată în viziunea europeană a învățământului superior.

România, ca stat semnatar al procesului Bologna, ar trebui să acorde o mai mare importanță direcțiilor de acțiune și să se implice mai activ la nivel internațional. Deși am fost reprezentați de fiecare dată în întâlnirile ministeriale periodice ale procesului Bologna, nu a existat o promovare a noilor direcții sau acestea au fost preluate și interpretate în funcție de interesele naționale. Penultimul comunicat al miniștrilor reuniți la Leuven și Louvain-la-Neuve în aprilie 2009 semnaleză importanța dimensiunii sociale a învățământului superior: „Accesul la învățământul superior trebuie să fie lărgit prin asigurarea condițiilor adecvate pentru studenți astfel încât aceștia să își poată finaliza studiile. Acest lucru implică îmbunătățirea mediului de învățare, înlăturarea tuturor barierelor ce îngreună accesul și crearea condițiilor economice adecvate pentru ca studenții să poată beneficia de oportunitățile de studiu la toate nivelurile.”¹⁸. Această prioritate trebuie să se regăsească între prioritățile naționale mai ales în contextul în care în România s-a ajuns la situația în care investiția statului în educație a scăzut comparativ cu totalitatea investițiilor individuale ale studenților.

¹⁸ Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 2009

Totodată, reformele din sistemul educațional trebuie să aibă ca finalitate trecerea de la paradigma sistemului centrat pe predare la învățământul centrat pe student. Deși este promovat acest element inclusiv în discursurile publice, el este prea puțin înțeles și internalizat de către membrii comunității academice. Pentru că acesta nu impune numai adaptarea metodelor de predare, o atenție deosebită trebuie îndreptată către participarea activă a studenților în ceea ce privește alegerea propriului traseu educațional cât și implicarea lor în redefinirea Curriculei și utilizarea adecvată a metodelor de predare precum și integrarea noii tehnologii în procesul de învățare.

În ceea ce privește implicarea studenților la toate nivelurile în procesele decizionale, executive și consultative, în România, este esențial ca în reprezentarea studenților să se respecte principiile de baza precum: independența, reprezentativitatea, democrația și deschiderea. Încă întâlnim deseori în peisajul structurilor de reprezentare a studenților, metode folosite pentru a direcționa vocea studenților ca ecou a altor interese diferite de interesele reale ale studenților. Trebuie să conștientizăm că primul pas în deschiderea față de o îmbunătățire reală a calității educației este ascultarea și integrarea vocii critice a studenților.

Procesul Bologna nu poate reprezenta o reformă reală și nu își poate atinge cu adevărat obiectivele fără o implicare completă și concretă atât a Guvernului prin reprezentanții săi cât și a tuturor stakeholder-ilor. România trebuie să operaționalizeze prioritățile asumate la nivel internațional și să-și demonstreze capacitatea de a face parte cu mândrie din Spațiul European al Învățământului Superior.

Bibliografie

ANOSR, Raport: *Implementarea Procesului Bologna în România: Perspectiva studenților* (2009). Pp. 18.

ANOSR, *Cartea Neagră a Procesului Bologna*, 2007

Bologna Process Stocktaking Report, 2009

Connor Cradden on behalf of Education International & European Students' Union (December 2008), *Mobility Barometer. An Assessment of the Mobility of Academic Staff and Students in Europe*. Pg. 65-66.

Communiqué of the Meeting of European Ministers in Charge of Higher Education, Praga, 2001

Communique of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 2009

Europeans' Student Union, *Bologna with Student Eyes*, 2009

Raport Întâlnire Ministerială Budapesta – Viena, 2010

Raport de evaluare al ARACIS pentru obținerea dreptului de membru a ENQA, 2009

University College Dublin, *Student-Centered Learning: What Does It Mean for Students and Lecturers?*, 2005

Policy Paper ESU, "Towards 2020: A Student-Centered Bologna Process", 2009

Universitatea București, *Educația / Învățământul Centrat pe Student – Direcții strategice*, 2006;

University of Luxembourg, Ligia Deca, *Universities in the Era of Student Centered Learning*, 2009;

Resurse electronice:

Site-ul oficial al Procesului Bologna: www.ond.vlaanderen.be